

Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş'in hayatı ve eserleri

S. Toros*

Üniversiteler kanunu uyarınca 13 Temmuz 1982 günü emekliye ayrılan değerli hocamız sayın Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş'e ait biyografi ve bibliyografyanın hazırlanması için Bitki Koruma Derneği tarafından görevlendirilmekten son derece onurlandım. Bu görevi, hocamıza yakışır nitelikte yerine getirebilirsem kendimi mutlu hissedeceğim.

Türkiye'de, Bitki Koruma'nın Entomoloji Dalında, rahmetli Prof. Dr. Süreyya Özek ve Prof. Dr. Bekir Alkan'dan sonra otorite olan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş, Kafkasya'nın Gazi Komuk şehrinde doğmuştur. Aralık 1922 yılında ailesi ile Trabzon'a yerleşerek, ilk ve orta okulu burada okuyan Z. Düzgüneş, orta öğrenimini İstanbul Erenköy Lisesinde tamamlamıştır. 1938 yılında Ankara'da Ziraat Fakültesinden mezun olmuş, mezuniyet sonrası ziraata ait yaz kurslarına katılmak üzere 1.5 aylığına Macaristan'a gönderilmiştir. 31.8.1938 - 2.11.1938 tarihleri arasında Atatürk Orman Çiftliği Meyvecilik Şubesinde çalıştıktan sonra Ankara Merkez Mücadele Enstitüsü Entomoloji Bölümüne naklen tayin olan Z. Düzgüneş, 1946 yılına kadar Enstitüde bulunan dünyaca tanınmış Entomolog Bodenheimer ile çalışmış, belirtilen yılın ekim ayında doktora yapmak üzere A.B.D.'ne gönderilmiştir. Bu sırada 3 ay kadar Stanford Üniversitesinde Prof. Dr. G. F. Ferris'le çalışmıştır. 1950 yılında Kaliforniya Üniversitesinde Entomoloji dalında doktora çalışmasını (Ph. D.) tamamlayarak yurda dönmüş ve Ankara Merkez Mücadele Enstitüsüne Mühavirlik olarak atanmıştır. 1953 yılında Doçent olan Z. Düzgüneş, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Kürsüsünde 31.5.1954 tarihinde göreve başlamış ve 1960 yılında Profesörlüğe yükselmiştir.

Fakülteye geçişten sonra Tarım Bakanlığının dileğiyle 4 yıl (1954-1958) daha Merkez Mücadele Enstitüsü Meyva Zararlıları Şubesinin idaresini üstlenen Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş, 1958-1961 yıllarında Tarım Bakanlığında Entomoloji ve Ziraat Mücadele İlaçları konularında müşavirlik görevini de yürütmüştür. Aynı zamanda Ziraat Mücadele ve Ziraat Karantina Kuruluş Kanunu ile bu Kanunun tatbikat hükümlerine ait tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanmasında aylarca çalışarak yardımcı olmuştur. Bunun yanında gıda maddelerinde kullanılan mücadele ilaçlarının, kullananlar üzerindeki tesirleri

* A.Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü, Ankara.

ile ilgili toplantılara (Tarım ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının ilgili elemanları ile birlikte) ve Tarım Bakanlığı ilaç komitesi çalışmalarına iştirak etmiştir.

Öğretim üyeliği sırasında A. Ü. Ziraat Fakültesi ile A.B.D. Nebraska Üniversitesi arasındaki anlaşma gereği Bitki Koruma Kürsüsünde bulunan fitopatolog Dr. W. W. Ray'in verdiği derslerin tercümanlığını yapan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş, 1957-1965 yıllarında İzmir'de Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Sağlığı Bölümü Öğrencilerine Genel Entomoloji ve Zirai Mücadele Metod ve İlaçları derslerini vermiştir.

1969 yılından Kasım 1981 tarihine kadar sırasıyla Bitki Koruma Kürsüsü ve Entomoloji Kürsüsü Başkanlıklarını yapan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş, Türkiye'de bitkilerde zararlı kırmızı örümcekler, kabuklu bitler ve koşniller üzerindeki orijinal incelemeleri ile Entomoloji dalındaki en yeni gelişmelerin, özellikle Biyolojik Mücadele sahasındaki yeniliklerin, milli sorunların çözümü için uygulama sahasına aktarılmasında büyük yarar sağlamıştır. 1954'de Doçentliğinden başlayarak 1982'de emekliliğine kadar geçen 30 yıla yakın Üniversite yaşamında bilimsel yönetici olarak 12 Profesörlük, 23 doçentlik ve sayısız doktora ve uzmanlık jürisinde bulunan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş, milletler ve milletlerarası alanda 15 adet kongre, simpozyum ve seminerlere tebliğli olarak katılmış ve konferanslar vermiştir. Almanya, Hollanda, İngiltere, Polonya, Fransa, İtalya, Çekoslovakya, Avusturya, A.B.D. ve İsrail'de entomoloji dalında araştırma ve incelemelerde bulunmuş olan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş hali hazırda OILB (Organisation Internationale de Lutte Biologique)'nin konsey üyesi olup, Fransa, İsviçre ve İtalya'da yapılan yıllık toplantılara iştirak ederek 3 yıl süre ile konseyde Türkiye'yi temsil etmiştir. Bundan başka The Entomological Society of America (1947 yılından beri), The Entomological Society of Canada (1963'den beri), The Entomological Society of Québec (1973'den buyana şeref üyesi)'e üye olan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş, 1981 yılında International Journal of Acarology'nin «Advisory Bord»'una seçilmiştir. 1953 yılından beri «Dünya Akarologları» listesinde adı geçmekte (ilk liste 3-4 yılda bir yenilenmektedir), 1973'de ilk kez hazırlanan «Dünya Coccidologları» listesinde (Coccidologist's Newsletter, Vol: 1, No: 1, 1973) bulunmaktadır. Bunlara ilaveten «Su Kirlenmesi Araştırmaları Türk Milli Komitesi», «Türkiye Bitki Koruma Derneği», «TÜBİTAK Pestisitlerle Çevre Kirliliği İhtisas Komisyonu», «Türkiye Tabiatını Koruma Derneği», «Üniversiteli Kadınlar Derneği», «Meslek Kadınları Derneği» (Soptomis Kulübü) üyeliklerinde de bulunan Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş'in liderliğini yaptığı ve TÜBİTAK Tarım Ormancılık Grubunca desteklenen sonuçlanmış 3 adet projesi mevcuttur. Ülke koşullarında oldukça ağırlıklı olan bu projelerin yanı sıra Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş'in 8'i yurt dışında yayınlanmış 59 adet yayımı vardır. Bunlar ders kitapları, orijinal araştırmalar,

kongre ve simpozyumlarda sunulan tebliğleri kapsamakta olup lisans ve lisansüstü düzeyde bitki korumacıların tümünün başvuracakları değerli kaynaklardır. Bu eserler liste halinde aşağıda sunulmuştur.

Hocam Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş'in bilimsel uğraşısı emekliliği ile noktanmamış, sürdürmekte olduğu araştırmaları Bölümümüzde kendilerine ayrılan odasında devam etmektedir. İlk doktorantı olmaktan gurur duyduğum saygı değer hocama uzun ömür ve sağlıklı bir yaşam dilerim.

Prof. Dr. Zeliha Düzgüneş'in Yayınları :

Broşürler :

1. Meyva ağaçlarımızda Koşniller I. - II. Ziraat Vek. Neş. Um. Sayı 525 Halk/ Bro. Sayı 27 : 1-28 (1940) (A. Özkök'le birlikte).
2. Elma iç kurdu (**Carpocapsa pomonella**) ve mücadelesi. Tarım vekâleti Ankara Vilayeti T. Z. Müd. Sayı: 7: 1-11. (1953).

Ders Notları :

3. Bahçe Bitkilerinin Genel Zararlıları. Ders notu (Teksir : 138 sayfa. 1972).
4. Arthropoda Morfolojisi Ders notu (Teksir) : 220 sayfa. (1974).
5. Bahçe Bitkilerinin Özel Zararlıları. Ders notu (Teksir : 117 sayfa. (1975).
6. Zirai Mücadele Metodları ve İlaçları Ders notu (Teksir) : 239 sayfa. (1977).

Kitaplar :

7. Türkiye Aphidleri. Ziraat Vek. Ankara Zirai Müc. Ens. Müd. Sayı : 4, 63 sayfa (1958) (N. Tuatay'la birlikte).
8. Entomolojide İstatistik Metod'lar. A. Ü. Ziraat Fak. Yay. 140, Y. ders kitabı 48 : VII + 166 sayfa .(1958) (O. Düzgüneş'le birlikte).

Makaleler :

9. Nebat numunelerinde soğan (tütün) Thrips'nin Toplanma ve Sayılması. Mahsul Hekimi sayı : 5, sayfa 9-12 (1948).
- 10 Parathion, Mahsul Hekimi sayı: 56, 18-19 (1948).
11. Kış Mücadelesi. Tomurcuk : 76 : 4-6 (1958).
12. **Brevipalpus geisenheyneri** (Rübsamen) hakkında bir açıklama. Tomurcuk, 77 : 4. (1958).
13. Araştırma nasıl yapılır. Ziraat Dergisi Yıl: XIX sayı (179-180) : 26-28 (1959).

Tercümeler :

14. 1950-1954 senelerinde elma iç kurdu mücadelesi denemeleri (Tercüme). Ziraat dergisi XIV (129) : 39-52 (1955).
15. *Pistacia vera*'da zararlı yeni bir *Idiocerus* türü (Homoptera, Jassidae). Tercüme. Yazan W. Wagner. Bitki Koruma Bülteni. Cilt 1 (4-5) : 58-61 (1960).

Derlemeler :

16. Virus hastalıklarının haşerelerle nakli, A.Ü. Zir. Fak. Yıllığı Fas. 3 : 274-284 (1957).
17. Akarlarda (Acarina) preparatların yapılması. A.Ü. Zir. Fak. Yıl. Fas. 3 : 27-34 (1965).
18. Bitki Virüslerinin Arthropod'lar ile taşınması. A.Ü. Zir. Fak. Yıl. 1968. Yıl 18, Fasikül 3-4 : 350-370 (1969).
19. Küçük Arthropodların Toplanması, Saklanması ve Mikroskopik Preparatların Hazırlanması. G.T.H. Bakanlığı Zir. Müc. ve Zir. Karantina Genel Md. Yayını : 79 sayfa (1980).

Konferanslar :

20. Çukurovada kültür bitkilerine zarar veren akarlar ve mücadelesi (Ç.Ü. Zir. Fak. Konferans, 24 sayfa) (1974).

Tebliğler :

21. Important mites in Turkey 29. Pflanzenschutz Tagung der Biologischen Bundesanstalt Braunschweig, in Heidenberg 5-9 Oktober, 1953. Mitteilungen aus der Biologischen Bundes. Land und Forstwirtschaft Berlin-Dahlem Heft 80: 112-115 (1954).
22. Ziraatte akarlar ve bunlarla mücadele 15-19/9/1964 Mikrobiyoloji kongresi yayınlarından. Say. 283-304 (1964).
23. The variation in the peritreme of the Genus *Eotetranychus*-5th European mite symposium, Milano 23rd — 25th September 1965. Boll. Zool. agr. Bachic S. II v. 7 : 15-18 (1965).
24. Position in Turkey of the San José Scale (*Quadraspidiotus perniciosus* «Comst.»). OEPP/EPPO Public. Ser. A. No. 48 : 27-29 (1969).
25. Türkiye'de San José kabuklu biti (*Quadraspidiotus perniciosus* «Comst.»'nin yayılmasını ve zararını önleyici tedbirlerin araştırılması. Tebliğ T.B.T.A.K. V. Bilim Kongresi Bitki Koruma Seksiyonu : 3-28 (1975). (K. Akman, M. Altay, M. Tunçyürek, H. Kiroğlu, ve S. Sezer'le birlikte).

Araştırmalar :

26. Elma Pamuklu Biti (*Eriosoma lanigerum* Hausm.). Ankara Yük. Zir. Enst. Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, (9) : 172-190 (1945). (B. Alkan'la birlikte).

27. The Biology of *Heliothis armigera* (Hübner) as influenced by food and temperature summary of dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the Degrees of Doctor of Philosophy. University of California (1950).
28. Türkiye'de turunçgil akarları. Bitki Koruma Bülteni sayı : 1 : 6-11 (1952).
29. *Taeniothrips simplex* Morison (*Gladiolus Thrips'i*) Bitki Koruma Bülteni sayı : 3, 27-30 (1952).
30. *Aonidiella* cinsi ve Türkiye'de bulunan neveleri. Bitki Koruma Bülteni Sayı : 7-9 (1952).
31. 1952 yılında *Carpocapsa pomonella* L.'e karşı laboratuvarında yapılan ilaç denemeleri, Bitki Koruma Bülteni Sayı : 1 : 48-53 (1952). (N. Tuatayla birlikte).
32. The Biology of *Heliothis armigera* (Hüb.) as influenced by food and temperature. Bitki Koruma Bülteni Sayı : 4 : 20-21 (1953).
33. Orta Anadolu Meyva Ağaçlarına zarar veren Tetranychidae familyası türleri üzerinde sistematik ve biyolojik çalışmalar ve mücadele denemeleri. Ziraat Vek. Neş. ve Hab. Müd. Sayı : 706 ,104 sayfa (1954).
34. Türkiye'de yeni bulunan bir akar, Tomurcuk 28 : 6-8 (1954).
35. Armut Thrips'i *Taeniothrips inconsequens* (Uzel). Tomurcuk 38 : 6-9 (1955).
36. Lekeli yonca aphidi *Therioaphis maculata* (Buckton). A.Ü. Zir. Fak. Yıllığı Fas. 2 : 120-124 (1956).
37. Karaağaç Koşnili *Gossyparia spuria* (Dodeer). A.Ü. Ziraat Fakültesi Yıllığı Fas. 4 : 316-324 (1957).
38. Karadeniz Bölgesinde turunçgil (*Citrus*) ve çaylarda akar (Kırmızı örümcek) ve koşnil durumu ve bölgede müşahade edilen diğer zararlılar. Ziraat Dergisi. yıl. 18, Sayı 166 - 167 : 4-16 (1958).
39. The Biology of the Atlantic spider mite «*Tetranychus atlanticus* McGregor» IVth. International Congresses of Crop Protection 1957. Vol. 1 : 635-637 (1959).
40. Tedion ve Delnav ile *Tetranychus urticae* Koch'ye karşı yapılan ilaç denemeleri. A.Ü. Zir. Fak. Yıl. Fas. 4 : 249 - 263 (1959).
41. *Bryobia* cinsinin bazı morfolojik karakterinde değişim. A.Ü. Zir. Fak. Yıl. Fas. 6 : 73-88. (1959).
42. *Tetranychus tumidellus* «yer fıstığı akarı». Bitki Koruma Bülteni. Cilt I, Sayı 1 : 10-14 (1959).
43. Kış Mücadelesi ve denenmiş ilaçlar. Ziraat Vek. Neş. ve Haber Md. Sayı : 75 : 1-29 (1959). (Z. İren'le birlikte).
44. Akdiken akarı (*Tetranychus viennensis* Zacher). A.Ü. Zir. Fak. Yıl. Fas. 4 : 379-86 (1961).
45. Kiraz akarları (Kırmızı örümcekler). Türkiye ziraatına zararlı olan böcekler ve mücadelesi, Fas. 3, sayfa 35-44 (1961).

46. Pamuk akarları (Kırmızı örümcekler), Türkiye ziraatına zararlı olan böcekler ve mücadelesi, Fas. 6, Bölüm III: 70-77 (1962).
47. Türkiye'de yeni bulunan hububat zararlıları, A.Ü. Zir. Fak. Yıl. Fas. 2 : 9-19 (1963).
48. Türkiye'de yeni bulunan akarlar . Bit. Kor. Bül. Cilt 3. Sayı 4. Sayfa 237-248. (1963).
49. Türkiye'de bitkilere zarar veren Tenuipalpidae türleri üzerinde incelemeler. A.Ü. Zir. Fak. Yıllığı Fas. 3 : 120-148 (1965).
50. The preliminary results of rearing two spotted spider mites in laboratory. (5th European mite symposium, Milano, 23rd—25th September 1965). Boll. Zool. Agr. Bachic, S II. V. 7 : 73-77 (1965).
51. Two new species of the genus *Cenopalpus* (Acarina : Tenuipalpidae). 1966 Year-book of Fac. Agr. Univ. Ankara : 90-98 (1967).
52. The Biological characteristics of some species of the family Tenuipalpidae in Turkey. Proceeding of the 2nd International Congress of Acarology. Sutton Bonington (England) 1967. Academiai Kiado, Budapest. 169-171 (1969).
53. Some problems in the control of cotton mites in Turkey. Proceedings of the 3rd International Congress of Acarology : 217-219, Prague (1971).
54. Ankara ili ve çevresinde elma ağaçlarında bulunan yaprak biti türleri ve kısa biyolojileri üzerinde araştırmalar. Türk. Bit. Kor. Dergisi, 2 (3) : 151-175 (1978). (S. Toros'la birlikte).
55. Güney Anadolu bölgesinde *Heliothis* cinsine bağlı türlerin tesbiti ve bunların morfolojik ve genetik özelliklerinin araştırılması. A.Ü.Z.F. Diploma Sonrası Yüksek Okulu Doktora Tez Özetleri. Vol: 1 : 1258-1287. (1980). (S. Kornoşor'la birlikte).
56. Ankara İlinde bulunan Aphidoidea türlerinin parazit ve predatörleri. Doğa Bilim Dergisi, Vet. Hay./Tar. Orm. 5 : 221-233 (1981). (S. Toros, N. Kılınçer ve B. Kovancı ile birlikte).
57. Ankara İlinde saptanan afit predatörü *Leucopis* türleri (Dip: Chamaemyiidae). Türk. Bit. Kor. Derg. 6 : 91-96 (1982). (S. Toros, N. Kılınçer ve B. Kovancı ile birlikte).
58. Ankara ilinde bulunan Aphidoidea türlerinin parazit ve predatörleri. T.C. Tar. Orm. Bak. Zir. Müc. Zir. Kar. Gn. Md. Ankara. 251 sayfa (1982). (S. Toros, N. Kılınçer ve B. Kovancı ile birlikte).
59. Türkiye'de bulunan Pseudococcidae (Homoptera : Coccocidea) Türleri Üzerinde İncelemeler. A.Ü. Zir. Fak. Yayınları 836 Bilim Araş. ve İncele. 498 (1982).